

Піддубний С.А.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політичних технологій

Київський національний економічний університет імені Вадима

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ У ПОКРАЩЕННІ ГУМАНІТАРНОЇ СИТУАЦІЇ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ У 2023-2024 рр.

Початок повномасштабного вторгнення у 2022 році спричинив додаткову тимчасову окупацію українських територій російськими загарбниками. Захоплення зазнали майже 4 тис. населених пунктів з більш ніж 5 млн. населення в 231 територіальній громаді в 10 областях України. Це призвело до знищення систем охорони здоров'я, соціального забезпечення, руйнування комунальних житлово-експлуатаційних господарств, відсутності доступу до освіти і глибоку гуманітарну кризу («Відновлення деокупованих громад», 2023).

Героїчні дії Збройних Сил України, Територіальної оборони, Національної гвардії, прикордонної служби за підтримки населення та громадського сектору дозволило у 2023 році, за словами головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного (2019 – 2024), звільнити 28% від усіх окупованих територій з 2014 р., а лінія фронту простягається більш ніж на 1500 км («Залужний розповідь», 2023). Було звільнено 2,8 тис. населених пунктів в понад 160 територіальних громадах. Для більшості них притаманні проблеми, пов'язані з неможливістю швидкої відбудови безпечної гуманітарної ситуації. Основними загрозами гуманітарній безпеці населення на деокупованих територіях стали:

- відсутність доступу до питної води і систем водопостачання та водовідведення;
- руйнування житла та об'єктів соціальної інфраструктури (лікарні, котельні, електропідстанції, заклади соціальної допомоги);
- відсутність надійних сховищ;
- високий ступінь мінування територій;

- недостатня кількість спеціалістів соціальної та медичної сфери для отримання якісних і своєчасних послуг;
- неможливість відновлення роботи закладів освіти, що поглибило освітні втрати дітей;
- відсутність достатньої кількості запасів їжі та засобів першої необхідності, зокрема ліків;
- руйнування інфраструктури та мереж комунікацій;
- відсутність роботи та засобів до існування («Відновлення та розвиток», 2024).

У відповідь на існуючі гуманітарні і військово-політичні виклики держава розпочала шлях по розробці плану відновлення деокупованих постраждалих територій. Дискусія щодо методів, форм і головне фінансової складової відбудови безпечного життя триває. В інформаційному просторі періодично спливають повідомлення про ті чи інші політично-організаційні ініціативи та кроки, зокрема створення проєкту плану дій з стабілізації ситуації на деокупованих територіях у сфері соціального захисту населення з боку Кабінету Міністрів України (Міністерство соціальної політики) то презентується стратегія відновлення державної влади та реінтеграції населення деокупованих територій (Міністерство з питань реінтеграції, 2024). Уважний аналіз цих ініціатив демонструє, що держава розглядає громадський сектор як рівноправного, а деяких питаннях навіть більш відповідального і спроможного партнера (соціальний супровід, соціальна і психологічна підтримка населення, відновлення кадрового потенціалу фахівців тощо). Це говорить, що держава усвідомила за час війни саме громадські організації, волонтери та спільноти продемонстрували високий рівень мобілізації власних і залучених (донорських) ресурсів у подоланні гуманітарної кризи в Україні.

У 2023 році компанією 4Service у межах проєкту «Фенікс», що реалізується Фондом Східна Європа за фінансової підтримки Європейського Союзу було проведено дослідження з проблем та потреб організацій громадянського суспільства в умовах війни. Соціологічні опитування та інтерв'ювання

засвідчили високий рівень відповідальності та швидку реакцію громадських організацій в сфері підтримки населення. В умовах війни, найбільш розповсюдженими напрямами діяльності неприбуткових організацій є гуманітарна підтримка та волонтерська участь – 41%. Крім того, організації проводять навчальні заходи та консультують (39%), забезпечують соціальний супровід – 32%. У східному регіоні вищий показник активності з гуманітарної допомоги (54%) порівняно з іншими регіонами. У західному регіоні помітний акцент на соціальних послугах (36%) та волонтерстві (37%) (Падалка, Бікла, & Білоскурський, 2023; 7).

Завдяки своїй гнучкості та високій довірі серед міжнародних і національних донорів, громадські організації і благодійні фонди залучають значні ресурси для вирішення гуманітарних проблем, зокрема:

- надання продуктових і гігієнічних наборів для населення на деокупованих територіях;
- формування мережі тимчасової і безпечної освіти (цифрові навчальні центри) і видача канцелярських наборів дітям;
- сприяють психосоціальній підтримці населення через послуги психологів, соціальних працівників і кваліфікованій переадресації бенефіціарів до профільних служб для вирішення своїх проблем;
- видача грошових сертифікатів;
- відбудова житла і придбання будівельних матеріалів;
- забезпечення населення постраждалих громад доступу до питної води (монтаж свердловин, тимчасових водогонів, очисних споруд);
- надання доступу до загальної і діагностичної медицини (залучення медперсоналу, підвищення кваліфікації, ремонту фельдшерсько-акушерських пунктів, видача недоступних ліків і препаратів);
- гуманітарне розмінування територій та інформування про міну безпеку;
- підтримка місцевого бізнесу та сприяння у працевлаштуванні населення;
- підтримка аграріїв для забезпечення продовольчої безпеки (ICAP Єднання, 2024).

Досвід реінтеграції та відновлення деокупованих територій у вітчизняних організацій громадського суспільства почав формуватися, ще у 2014-2015 рр. коли розпочалася агресія Російської Федерації на тренах Донецької і Луганської областей, і першими учасниками ставали саме місцеві громадські організації, яких підтримали міжнародні донори («Хто і як відновлюватиме», 2024). Серед успішних практик варто відзначити активності в Херсонській області, де громадські організації не просто видають допомогу, а й сприяють відновлення потенціалу громад через розвиток ініціатив (Херсонський обласний благодійний фонд «Об'єднання», 2024). Одним з пріоритетних напрямів гуманітарного реагування є відновлення доступу дітей до освіти, що реалізується у всіх деокупованих громадах Миколаївської, Херсонської, Харківської, Київської, Чернігівської, Сумської і Запорізької областей. Як приклад можна навести позитивний ефект від підтримки освітян засобом їх навчання ефективним методам психологічної підтримки дитини і стабілізації власного емоційного благополуччя (Громадська організація «Істок», 2024).

Серед напрямів, які потребують подальшої уваги громадського сектору в процесі подолання гуманітарної кризи, експерти БО «БФ «Майбутнє будуємо разом» виділяють: відновлення громад і розвиток інфраструктури, освітньо-культурна діяльність, соціальна підтримка та реабілітація постраждалого населення, гуманітарна допомога (Громадський простір, 2023). Саме ці перспективні напрями дозволять нашим суспільству і державі перейти від гуманітарного реагування до розвитку і повноцінного відновлення територій, але це можливо у майбутньому за умови завершення війни і звільнення окупованих територій України.

Отже, роль громадського сектору є достатня висока. Саме неурядові організації демонструють владі модель вирішення багатьох гуманітарних проєктів без залучення складного бюрократичного механізму. Висока ефективність третього сектору дозволяє відновити не тільки доступ до задоволення мінімальних потреба, а й зміцнити віру у власні сили місцевого населення в протипагу складній військово-політичній ситуації.

Список використаних джерел

1. Відновлення деокупованих громад потребує системного державного підходу. (2023, 22 серпня). *Інтерфакс Україна*. <https://interfax.com.ua/news/general/930368.html>.
2. Відновлення та розвиток деокупованих територіальних громад: реальність та перспективи. (2024, 01 березня). *Укрінформ*. з <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3834546-vidnovlenna-ta-rozvitok-deokupovanih-teritorialnih-gromad-realnist-ta-perspektivi.html>.
3. Громадська організація «Істок» (2024, 03 квітня). *Звіт про тренінгову діяльність за березень 2024*. <http://istok.net.ua/tsifrovi-tsentri/162-novosti/400-zvit-pro-treningovu-diyalnist-za-berezen-misyats>.
4. Громадський простір. (2023, 20 грудня). *БО «БФ «Майбутнє будуємо разом»: відновлення та розвиток для Харківської області*. <https://www.prostir.ua/?news=bo-bf-majbutnje-budujemo-razom-vidnovlennya-ta-rozvytok-dlya-harkivskoji-oblasti>.
5. Залужний розповів, скільки території України ЗСУ відвоювали у 2022 році. (2023, 02 січня). *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zalyzhnyy-povernennya-terytoriy/32204260.html>.
6. ICAP Єднання. (2024). *Як ОГС беруть лідерство у процесах відновлення та розвитку де-окупованих територій за підтримки ICAP Єднання?* <https://ednannia.ua/news/nashi-novini/12526-yak-organizatsiji-gromadyanskogo-suspilstva-zadovolnyayut-potrebi-de-okupovanih-gromad-za-pidtrimki-isar-ednannya>
7. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. (2024, 10 квітня). *Відбулася презентація проекту Стратегії відновлення державної влади та реінтеграції населення деокупованих територій*. <https://minre.gov.ua/2024/04/10/vidbulasya-prezentacziya-proyektu-strategiyi-vidnovlennya-derzhavnoyi-vlady-ta-reintegracziyi-naselennya-deokupovanyh-terytorij/>.
8. Міністерство соціальної політики. (2023) *Про затвердження плану дій з стабілізації ситуації на деокупованих територіях у сфері соціального захисту*

населення. *Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України.*
<https://www.msp.gov.ua/projects/853/>.

9. Падалка, Г., Бікла, О., & Білоскурський, А. (2023). *Потреби та проблеми організацій громадянського суспільства (ОГС) України в умовах війни (результати кількісного та якісного дослідження).* https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Full-report_Study-of-the-Ukrainian-Civil-Society-Sector-in-a-Time-of-War_UKR-version.pdf.

10. Херсонський обласний благодійний фонд «Об'єднання». (2024, 28 лютого). *595 ідей відновлення запропонували мешканці Станіславської, Білозерської та Чорнобаївської громад.* <https://www.fundunion.org/2024/02/idei-vidnovlennya-gromad.html>.

11. Хто і як відновлюватиме Донеччину і Луганщину. (2024, 07 лютого). *Укрінформ.* <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3824035-hto-i-ak-vidnovluvatime-donbas.html>.

Приходько С. М.,

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін,
Полтавський державний аграрний університет*

МІЖНАРОДНА ДЕМОКРАТІЯ: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Завершення Другої світової війни поставило на порядок денний міжнародної спільноти потребу формування нових принципів організації світового порядку, який би у подальшому унеможливив війни і навіть будь які силові засоби вирішення суперечностей і конфліктів. Одним із механізмів повоєнного устрою світу стало створення так званого дво полюсного принципу його побудови. Його сутність полягала в існуванні двоблокової системи, яка складалась із двох найбільш потужних держав та очолюваних ними блоків,